
**Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak,
hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen,
Kolozsvár-Szamosújvár 2001. szeptember 14-16
IV., Jubileumi Konferencia**

Szamosújvár tárt karokkal fogadta az örménymagyar vendégeket

Nem véletlenül maradt Szamosújvár az utolsó "állomás" a IV. Örménymagyar Konferencia résztvevői számára. Az örmények "bölcsője" most is kitett magáért. Érdekes, a vendégek fogadásának ezúttal a mindig meleg hangulatú és meghitt Téka Művelődési Alapítvány adott otthont. Ki is tettek magukért a vendégszerető házigazdák, élen *Balázs-Bécsi Attila* tanárral és *Lengyel Marikával*. Igaz, reggel 9 órától a Budapestről és Kolozsvárról érkezett vendégek először a főtéri Örmény Székesegyházban szentmisén vettek részt, amelyet *Szakács Endre* helybeli örmény-katolikus plébános celebrált. Utána megtekintették Rubens híres festményét, majd Válaszútra utaztak, hogy meglátogassák a Kallós Alapítvány gazdag és hagyományörző néprajzi múzeumát. Közben a második utcabeli Téka-klubban sor került *Lengyel Ákosné „A sokszínű Erdély”* című kiállításának megnyitására. Közel száz szötesből, faliszőnyegből, kalotaszegi, széki, szász, román és örmény viseletből áll a kiállítás gazdag és változatos anyaga. Igazi művelődési esemény, amelyet nagyszámú érdeklődő tisztelt meg. Délben a vendégek megismerkedtek a városközponttal, a város történelmi és építészeti remekműveivel és felkeresték *Szongott Kristóf* emlékplakettjét, ahol koszorút helyeztek el. A városi sétát a tevékeny és mindig munkára kész helybeli 51. sz. Czetz János cserkészcsapat szervezte. Valódi történelemórának lehettünk részesei.

Szamosújvárott sem maradtak el a könyvbemutatók és a történelmi, néprajzi és népművészeti előadások. Ezúttal helybeli és dési előadók szerepeltek napirenden. Mindnyájan érdekes, vonzó és tanulságos műsorral lepték meg a népes hallgatóságot.

Vasárnap este a szamosújvári Téka-házban jól sikerült baráti összejövettel zárultak a negyedik alkalommal megrendezett Örménymagyar Konferencia munkálatai, ahol mindenki jól szórakozott. Mindenki a viszontlátás reményével távozott.

Erkedi Csaba

"Kincses Kolozsváron" vendégeskedtem...
avagy gondolataim a konferencia kapcsán

Mint minden kisgyerek, én is gyűjtöttem a "kincseket": szalvétát, gyufacímkét, képeslapokat, stb. Képeslap-gyűjteményem legkedvesebb darabja egy megsárgult, szakadozott szélű kép volt, rajta egy szép lovasszobor, a háttérben karcsú tornyú templom. Sokszor és sokat nézegettem. Kincses Kolozsvár főterét ábrázolta a Mátyás szoborral. A gyermeki képzelet kigyúlt: Kolozsvárt elképzeltem csillogó-villogó városnak (mint a mesében, minden ezüsből-aranyból volt) s a mesebeli király, az igazságos Mátyás testet öltött a szoborban. Megragadott a daliás, a diadalmas király, a hadvezér személye, akiről sok mesét, történetet hallottam. Későbbi irodalom-történelem tanulás során - ha Hunyadi Mátyás szóba került - lelki szemeim előtt mindig ez a szobor jelent meg.

I. Mátyás (1443-1490) Hunyadi János kormányzó és Szilágyi Erzsébet fia. Prágai fogsága után a rákosi királyválasztó gyűlésen a köznemesség és a főrendek nagy része uralkodóvá választotta (1458) a nándorfehérvári győző fiát. Uralkodása első éveiben még nem szilárd a trónja. Többször is összeesküvést szőnek ellene, III. Frigyest támogatják vele szemben.

Mátyás fegyveres harc nélkül oldja meg a válságot: 1462-ben békét köt a császárral. Megállapodásuk értelmében hazakerül a korona, Mátyást 1464-ben koronázzák meg.

Külpolitikája: hadat vezet a Havasalföldre, háborúzik a török ellen, meghódítja Boszniát. A pápa oldalán beavatkozik a cseh belviszályba.

Ezekben az években már kibontakozik a nagyszabású államreform: a király a köznemességre és a városokra támaszkodva központosít, az államügyeket a nagy kancellária intézi. A gazdaság vezetése a kincstartóság feladata, átalakul az ország bírósági szervezete is. Létrehozza az állandó zsoldos hadsereget. (Fekete sereg.) Reformsorozata anyagi háttérét az új adórendszer biztosítja, a jobbágyoktól szedett földpénz, hadiadó, stb. A király évi jövedelme csaknem egymillió forintra nőtt, alig marad el a jóval gazdagabb Franciaország uralkodójától.

III. Frigyesel hol háborúzik, hol szövetségben áll. 1458-ban Mátyás még Bécset is beveszi. Sokat tesz a kultúráért: reneszánsz építkezések (Buda, Visegrád, stb., iskolák, a Corvina-könyvtár.) Törvényes fiú utód nélkül hal meg.

A szobrot először 1998-ban volt szerencsém látni. Lenyűgözött *Fadrusz János* 1904-ben készült alkotása. Az arc fenséges, délceg alak, a hatásos mellékalakok, mintha élnének. Döbbenettel hallottam, hogy Funar le akarta bontani egy "régészeti ásatás" ürügyén. A kolozsváriak testükkel élőláncot alkotva védelmezték, így az ötlet meghiúsult.

Akkor - átutazóban - Kolozsvárból csak keveset láttam. Amikor megtudtam, hogy az idei, IV. konferencia helyszíne Kolozsvár lesz, felragyogtam: gyermekkori álmom valósággá válik, a konferencia résztvevőjeként három napig Kolozsvár lakója lehetek.

A konferencia témája: *"Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön és kincses legyen"*.

Évek óta foglalkozom családfakutatással, mivel a családomnak erdélyi örmény gyökerei vannak. Megkülönböztetett érdeklődéssel vártam az előadásokat, remélve, hogy sok érdekes információt kapok.

Az örmények ősei a királyszékes Aniban laktak, amelynek egymillió lakosa és 1001 temploma volt. A Kelet e híres nemzete terjesztette a műveltséget, fejlesztette a tudományt, irodalmát híressé tette, ápolta művészetét, messze terjedő, virágzó kereskedelemmel bírt és létrehozta a világ első keresztény államát. De az őket körülvevő népek: törökök, tatárok, arabok, perzsák bosszút álltak rajtuk, mert a keresztény örmények a keresztes hadjáratok pártjára álltak, azokat pénzzel, harcosokkal, tanáccsal gyámolították. A támadók feldúlták a tudomány csarnokait, kíméletlen kezük kardélre hányta a görnyedező öregét éppúgy, mint a pólyába takart csecsemőt. Aztán a fényes Ani felé indultak, ahol a nemzet színe-java lakott, hogy lerombolják. Sokaknak még volt annyi idejük, hogy elmenekülhessenek. Minden férfi két tarisznyát vett elő, egyikbe tette az olvasót, az imakönyveket, a különösen kedvelt "saragánokat", hogy az idegenben is anyanyelvükön dicsérhessék az Urat. A másikat telerakták arannyal, ékszerekkel és drágakövekkel, aztán kezükbe véve a vándorbotot, elindultak. Így hagyták el 1239-ben fényes márványpalotáikat és könnybe lábadt szemmel mondtak végső búcsút a hazának, az Ararátnak, a paradicsomnak.

"Egy, kinek megrázó, kinek csak kalandízű örmény legenda szerint, egyszer nehéz időkben, mikor másként nem lehetett, mint mentenivaló legfőbb kincsét egy közösségnek, a Szentírást lapjaira szedték szét és a szertefutók egyenként így menekítették magukkal; ki-ki egy elbírható hányadát-részét a nagyszerű teljességnek; elbujdostak vele havasok havába, mocsarak békanyála alá, az esendőség fekete árnyai közé menekülve. Aztán a veszély múltán, amikor végre összegyűlhetnek újra, összerakták diadalmasan, vagy csak kicsit még mindig remegve, dideregve a könyvet. Egyben ez volt az ő népszámlálásuk. A nagy és megnyugtató "megmaradtunk"- kiáltás..." (*Lászlóffy Aladár*)

Először a Krim félszigetre mentek, amely akkor a keresztény genovaiak fennhatósága alatt állott. Ott több helységben telepedtek le, de a tatár betörése miatt kénytelenek voltak

Lengyelországba és Moldvába átmenekülni. Kezdetben ott jól ment a dolguk, később azonban a vajdák kimondhatatlan kínzásokat mértek rájuk azért, hogy hagyják el vallásukat, nyelvüket és szokásaikat. Az örmények inkább az országot hagyták el. A török éppen azon időtájban nyomult nagy sereggel délről, Moldván keresztül Lengyelország felé, míg az örmények nyugatra, az erdélyi havasok, a beszercei- és a csíki-hegyek közé húzódtak, ahonnan 1672-ben Apafi Mihály fejedelem behívta Erdélybe és szabad kereskedelmi joggal ruházta fel őket.

Több száz évi száműzetés után Erdély földjén találtak hazát. Fellendítették a kereskedelmet, két várost alapítottak (Szamosújvár és Erzsébetváros) és két települést gazdagítottak (Gyergyószentmiklós és Csíkszépmező). Városaikban tízével-húszával állították fel a gyárakat. E gyárakban készült a híres piros és fekete szattyán, amiből a magyar nemesség "magyar csizmát" készíttetett.

A IV. konferenciát jubileumok jegyében szervezték: 1672 - az erdélyi letelepedés időpontja; 2001 - az örmény kereszténység 1700 éves évfordulója.

A Szt. Mihály plébánia adott otthont a konferenciának.

A szervezők tablókön-fényképeken nagyszabású kiállítást produkáltak "*Emlékképek a letűnt időkből*" címmel. Zenés irodalmi műsorral kezdődött az első nap. *Senkáliszky Endre* megrendítő versmondása volt rám a legnagyobb hatással. A második napon elhangzott előadások felölelték az erdélyi örmények színes, sokrétű tevékenységét, "*akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen.*"

A konferencia színvonalát fémjelzi, hogy Kossuth-díjas költő; akadémikus; teológiai professzor; a Babes-Bolyai Tudományegyetem történelem karának prodekanja; aranytollas sporttörténész; Német Lajos-díjas művészettörténész, stb. tartott előadást (felsorolás a teljesség igénye nélkül.)

Jelenlétével és hozzászólásával megtisztelte a konferenciát *Dr. Semlyén Zsolt* államtitkár úr, aki Csíkszeredába menet megszakította útját, hogy üdvözölje a konferencia résztvevőit.

Délben közös ima volt a plébánia udvarán. *Czirják Árpád* érseki helynök, pápai prelátus szép ajándékkal lepte meg a konferencia résztvevőit (a Szervátusz Múzeum legszebb darabjairól készült fotósorozattal). Könyvbemutató, sajtótájékoztató.

Harmadik nap reggel szentmise a szamosújvári örménykatolikus székesegyházban. A helyi és gyergyószentmiklósi egyházi kórust hallgatva, bizony kicsordultak a könnyeim. A Rubens-kép és az altemplom megtekintése szintén hatalmas élmény volt számomra.

A szamosújvári városnézés, a temetői séta, a válaszüti Kallós Zoltán múzeum, a tékások zenés-táncos műsora, a fenséges ebéd-vacsora, a "*Sokszínű Erdély*" című kiállítás megtekintése a szervezők ötletgazdagságát és szeretetteljes, sok munkáját dicsérik. Köszönet érte ezúton is.

Mivel szállásunk a református egyház vendégházában volt, reggel és este busszal utaztunk a konferenciára. Tágra nyílt szemmel néztem a várost, kerestem gyermekkori álmaimat.

Kolozsvár nagy részén - busszal végigutazva - kincsek helyett hatalmas panelépületeket, a járdát szegélyező oszlopok piros-sárga-kékre festett sorát, ugyanilyen szín összeállítású villany girlandokat láttam. Funár "mesterien" dekorálja a várost, a magyar múltnak a műemlékein kívül írmagja sem maradt.

A Főtér gyönyörű.

A Szt. Mihály templom, előtte a szobor, körben a szépséges épületek összhangja a magyar múltat idézi.

De ... mint egy rút seb, éktelenkedik a szobor előtt a két gödör, amelyben egy munkás éppen falatozik, és amely négy éve pontosan akkora volt, mint most. Szerencsére csak látszatmunka folyik, de ez is igen nyomasztó.

Végtelenül elszomorodtam, amikor megláttam, hogy a Mátyás-szobor talpzata össze van firkálva. Mátyás tekintélyét mutatja, hogy az otromba firkáló "művét" csak hátul merte

produkálni, talán félt a szobor szeme elé kerülni. (A jellemtelen, gyáva ember mindig hátulról támad.)

A negyedik nap reggelén végre sikerült eljutnom a Házsongárdi temetőbe is, ahol nemzeti múltunk nagyjai előtt tisztelegve eszembe jutott *Eszterházy János* szép mondása: "Csak az a nemzet érdemes jobb sorsra és örök életre, amelynek mindig szeme előtt lebeg azok példát adó munkássága."

Kiegészíti ezt a gondolatot *Ipolyi Arnold*: "Azon nemzet, mely emlékeit veszni hagyja, azzal saját síremlékét készíti."

Vonatkozik ez mind a magyar, mind a magyarörmény múltra és emlékekre. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület társszervezeteivel együtt próbálja menteni a még menthetőket.

A magam nevében köszönöm eddigi tevékenységüket, köszönöm a sok értékes előadást és élményt, amellyel ismereteimet gyarapították, személyiségemet gazdagították.

Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit

Budapest 2001. szept. 24.

Október hősei

baraczházi **CAPDEBO GÉZA - honvédhuszár főhadnagy**

* 1830. aug. 9., Baracháza, - + 1916. okt. 9., Magyarbánhegyes. 1850. jan. 14. besorozzák az újjáalakuló cs. 2. huszárezredhez. 1890-ben huszárezredesként nyugalmazzák. Gudenus: 38. - Bona: H/243.

gáttájai **GOROVE ANTAL - honvéd őrnagy, zászlóalj parancsnok**

* 1822. okt. 30. Kisgyán (Bihar m.), - + 1881. nov. 27. Budapest. Közlegényként besorozzák a cs. hadseregbe. 1870-től a katonai feltörvényszék elnöke, 1871-től alezredes. 1877-ben nyugalmazzák.

Gudenus: 130. - Bona: T/241; -Ö-H.

eleméri és ittebei **KISS ERNŐ - honvéd altábornagy**

* 1799. júl. 13. Temesvár, - + 1849. okt. 6. Arad. 1848. dec. 22-től altábornagy, Magyarország főhadparancsnoka (az Országos Főhadparancsnokság parancsnoka). A világosi kapitulációig több ízben ideiglenes hadügyminiszter, márc. 9-én 2. osztályú érdemjellel tüntetik ki. ARADI VÉRTANÚ.

Gudenus: 217. - Bona: T/369; - Ö-H.

rétháti **KÖVÉR VINCE - szolgabíró**

* 1821. júl. 19.; - + 1848. okt. 22. Kisfalud. Meggyilkolták a felkelő románok a kisfaludi határban. Gudenus: 255.

szkárosi **LÁZÁR VILMOS - honvéd ezredes**

* 1815. Nagybecskerek, (Torontál m.), - + 1849. okt. 6. Arad. Június közepétől hadosztályparancsnok, VII. 30-tól a 9. hadtest parancsnoka. ARADI VÉRTANÚ.

Gudenus: 283. - Bona: T/428; - Ö-H.

erzsébetvárosi **LUKÁCS SIMON**

* 1791. Erzsébetváros, - + 1848. okt. 24. Preszaka, Béla fia kivételével a fellázadt románok egész családjával együtt meggyilkolták.

Gudenus: 293.